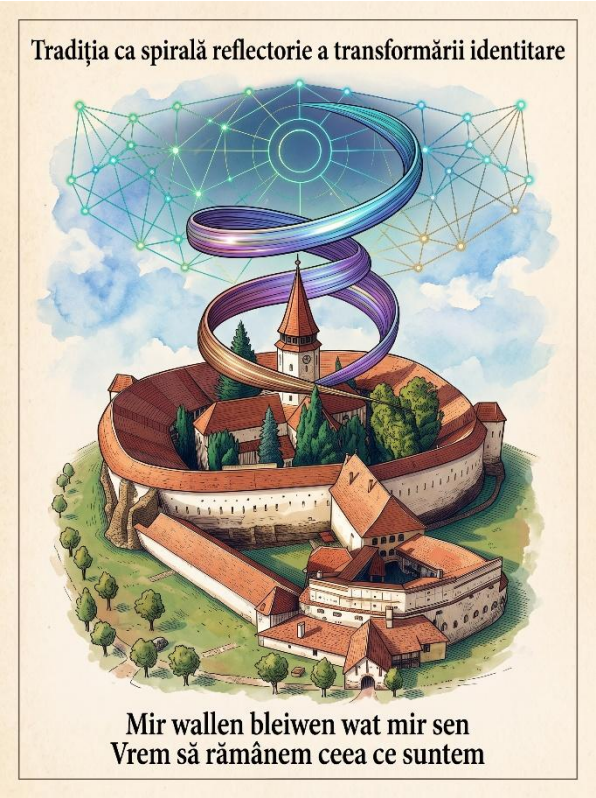
Johann Lauer

„Mir wallen bleiwen wat mir sen”

Dialectica permanenței: de ce tradiția se afirmă doar prin schimbare

Dedicat generațiilor viitoare,
pentru ca patrimoniul nostru cultural să nu înceteze în cenușă,
ci să rămână, prin faptele noastre și ale lor, o practică vie

Concept: Johann Lauer.
Grafică: generată de IA (Gemini)

„Vrem să rămânem ceea ce suntem" (Mir wallen bleiwen wat mir sen): la prima vedere, această maximă identitară a sașilor transilvăneni sună ca un manifest al persistenței – și totuși ascunde o profundă dialectică filosofică. Filosoful și politologul dr. Johann Lauer concepe tradiția ca pe o spirală de reflecție a transformării identitare: identitatea nu se împlinește nici într-o stagnare muzeală, nici în ruptura de origini, ci într-un act creator generațional. Fie pe Pământul Crăiesc medieval (Königsboden), sub rupturile de sistem ale secolului al XX-lea sau în dispersia mondială de astăzi – continuitatea nu se dovedește prin conservare, ci prin judecata capabilă de reflecție, care clădește în mod creator pe fundamentul originilor.

Mențiune de publicare: Publicat pentru prima dată în Siebenbürgische Zeitung din 25 octombrie 26.

Johann Lauer, E-Mail: johann@lauer.biz, Homepage: lauer.biz.

„**Mir wallen bleiwen wat mir sen**“.
Dialectica permanenței: de ce tradiția se afirmă doar prin schimbare.
Soursă: siebenbuergersachsen.de/tradition-ro.pdf.

A. O frază care cere mai mult decât promite

„Vrem să rămânem ceea ce suntem.” Dar ce înseamnă „a rămâne” atunci când coordonatele lumii din jurul nostru se schimbă radical? Cine înțelege această frază doar ca pe o persistență trece cu vederea adevărata ei poantă. Căci cine dorește să rămână identic într-un mediu care se schimbă, trebuie să se schimbe. Doar printr-o continuă readaptare rămân vii valorile și capacitatea de acțiune ale unei comunități. Desigur, dacă însuși nucleul normativ devine prea arbitrar, se pierde tocmai ceea ce se dorea a fi păstrat.

Aici ne lovim de o problemă fundamentală a filosofiei: Cum poate fi gândită permanența în schimbare? În viața de zi cu zi, tradiția este adesea înțeleasă greșit – ca un fel de moștenire într-o ladă de lemn pictată, transmisă din generație în generație fără ca cineva să se atingă de ea. Această imagine muzeală este comodă, dar ratează fenomenul. Tradiția nu este o reproducere statică a trecutului. Ea este un proces dinamic de însușire selectivă, examinare critică, interpretare și transmitere creatoare. Fiecare generație decide din nou, în mod existențial, ce preia, ce leapădă și cum pune în valoare cele transmise în propria sa lume a vieții.

De ce „dialectic”? Tensiunea productivă

Cuvântul „dialectică” sună abstract la prima vedere, dar descrie o necesitate practică a vieții: interacțiunea rodnică a doi poli opuși, care se condiționează reciproc.

- **Statornicia** oferă obârșie, continuitate, ancorare existențială și păstrează cunoașterea experiențială istorică.
- **Schimbarea** face posibilă adaptarea, inovația, corectarea erorilor și deschide noi orizonturi de acțiune.

Cine insistă exclusiv pe statornicie sfârșește în încremenire și kitsch muzeal. Cine mizează doar pe adaptare alunecă în dezorientare și lipsă de istorie. „Dialectic” înseamnă: continuitatea și schimbarea nu sunt inamice. Tradiția nu se păstrează împotriva schimbării, ci prin intermediul ei. Statornicia ei constă în capacitatea de autotransformare prin reflecție *(sau: autotransformare reflectivă)*.

Tradiția ca spirală de reflecție a transformării identitare

Pentru a surprinde metodic această dinamică, mă raportez la un model clasic al filosofiei: cercul hermeneutic, așa cum l-a descris Hans-Georg Gadamer. Înțelegerea se desfășoară în cerc: înțelegem noul pe orizontul a ceea ce este deja cunoscut, iar ceea ce este cunoscut apare dintr-odată schimbat în lumina noului.

Filosoful științei Hans Poser a precizat pe bună dreptate că această mișcare nu este o traiectorie circulară, ci are forma unei spirale: după o experiență, nu ne mai întoarcem niciodată la același punct de plecare, ci dobândim o înțelegere aprofundată, lărgită.

Transfer această idee de la cunoașterea individuală la comunitate: identitatea colectivă se împlinește ca o spirală generațională. În acest sens, concep tradiția ca pe o spirală de reflecție a transformării identitare. Fiecare generație preia moștenirea transmisă, o măsoară în raport cu

zguduirile și încercările propriei epoci și o reinterpretează. Fiecare cezură, fiecare răspuns la o criză constituie o nouă spiră a acestei spirale.

Dacă această mișcare se orientează în sus, către o putere de judecată mai înaltă, sau în jos, spre dizolvare, nu este nicidecum determinat istoric. Nici progresul, nici declinul nu sunt garantate. Evoluția depinde exclusiv de cât de capabilă de judecată și de responsabilă este fiecare generație în a-și interoga și dezvolta mai departe moștenirea.

Protecție împotriva a două imagini deformate ale identității

Spirala de reflecție a transformării identitare trage o linie despărțitoare peste tiparele de gândire perimate. Această înțelegere orientată spre acțiune a transformării identitare imunizează totodată împotriva a două căi greșite:

- **Împotriva încremenirii muzeale:** Ea înlătură pericolul de a degrada obârșia într-un monument folcloric intangibil, care nu mai are nicio relevanță practică în viața cotidiană modernă.
- **Împotriva miturilor etno-esențialiste de tip „sânge și glie" (*Blut und Boden*):** Ea demască mitul etnicist conform căruia identitatea ar fi o moștenire statică de sânge, ce trebuie izolată de prezent. Și depășește dogma unei pure legături ancestrale cu pământul (*Bodenständigkeit*), care încătușează apartenența de spațiul geografic.

Identitatea nu este o stare naturală, ci o muncă de cultură. Însușirea, păstrarea și transformarea creatoare sunt momente inseparabile ale uneia și aceleiași practici: cine elimină vreunul dintre ele oprește spirala în loc.

B. Spirala de reflecție a istoriei noastre: De la cetatea fortificată la clubul deschis

Modul în care funcționează acest model în practică este ilustrat în mod exemplar de jaloanele istorice ale sașilor transilvăneni:

1. **Pământul crăiesc medieval (*Königsboden*):** Începând cu secolul al XII-lea, a fost vorba despre construirea pe meleaguri străine, a unei ordini de drept, a comunității și a autoadministrării.
2. **Bisericile fortificate:** Ele au reprezentat răspunsul defensiv oportun al unei epoci pentru garantarea supraviețuirii fizice și a valorilor comune.
3. **Catastrofele secolului al XX-lea:** Fuga, evacuare, deportarea, exproprierea, dictatura comunistă și pierderea teritoriului comun de așezare au pus radical sub semnul întrebării formele de viață de până atunci.
4. **Dispersia globală a prezentului:** Astăzi, comunitatea trăiește dispersată transnațional – de la Sibiu (*Hermannstadt*) și München până peste ocean. Ea s-a transformat dintr-o cetate fortificată într-un club deschis.

Timp de secole, bisericile fortificate au garantat supraviețuirea fizică. Mult mai puternice și mai durabile au fost însă zidurile de incintă spirituale, care au modelat și au protejat

comunitatea sașilor transilvăneni din interior: o rețea strânsă de instituții formatoare de identitate. Printre acestea s-au numărat *Andreanum* și Universitatea Națională Săsească (*universitas saxonum*, *Nationsuniversität*) drept garanți ai dreptului și ai autonomiei politice, credința și biserica drept liant spiritual, limba și școala drept fundament educațional, tradițiile și vecinătățile (*Nachbarschaften*) drept solidaritate trăită în viața de zi cu zi, precum și fundațiile și asociațiile ca expresie a responsabilității civice.

Națiune și stat-națiune

Două modele influente ale națiunii se opun până astăzi determinismelor obiectiviste și biologice. Încă din 1882, filologul și filosoful francez Ernest Renan a respins criteriile obiective precum rasa, limba, religia, geografia sau interesele economice ca fundament al națiunii. Abordarea sa este subiectiv-voluntaristă: națiunea este o comunitate de voință, care se bazează pe acordul tacit al cetățenilor săi, un „plebiscit cotidian". Această voință se hrănește dintr-o moștenire comună de amintiri, din care face parte în egală măsură și uitarea comună. Națiunea nu este un destin implacabil, ci un act continuu de voință.

Un secol mai târziu, Benedict Anderson a ales o abordare cultural-constructivistă. În *Comunități imaginate* (*Imagined Communities,* 1983), el descrie națiunea drept o „comunitate politică imaginată", gândită ca limitată și suverană: membrii săi nu se pot cunoaște niciodată cu toții, dar în conștiința lor trăiește imaginea apartenenței lor comune și a egalității în drepturi.

Realizările civilizatorii ale statului-națiune modern

Faptul că statul-națiune a desfășurat o uriașă forță istorică s-a datorat realizărilor sale emancipatoare și instituționale. El a creat un spațiu unitar de comunicare și educație: limbile scrise standardizate, învățământul general obligatoriu, universitățile și muzeele susținute de stat, precum și o sferă publică largă au făcut posibilă o înflorire fără precedent a culturii și științei. Spațiile juridice unitare, piețele interne și infrastructurile au pus bazele esențiale ale prosperității moderne. Identificarea națională a reprezentat, totodată, o premisă a statului social, căci redistribuirea și solidaritatea dincolo de familie, stare socială și regiune presupun o colectivitate care se concepe pe sine ca o comunitate de destin și responsabilitate. Nu în ultimul rând, democrația și statul de drept și-au găsit forma instituțională în statul-națiune: suveranitatea populară, separația puterilor și drepturile fundamentale au primit cadrul obligatoriu în care cetățenii s-au recunoscut unii pe alții ca egali.

Derapajele etnicist-nationaliste (*völkisch*) ale naționalismului din secolul al XX-lea

În realitatea istorică, aceste concepte iluminist-liberale s-au dovedit în multe locuri fragile. În locul liberei voințe s-au instalat, începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea și pe deplin în secolul al XX-lea, determinisme fatale: geografia, descendența și o ideologie agresivă a „sângelui și gliei" (*Blut und Boden*) au înlăturat conceptul civic de națiune. Într-o Europă marcată de un mozaic dens de popoare, etnii și confesiuni eterogene, încercarea delirantă de a impune state-națiune etnic omogene cu granițe stricte a fost extrem de primejdioasă. Naționalismul și revendicările teritoriale expansioniste au devenit unii dintre cei mai puternici catalizatori ai războiului. Două războaie mondiale și rupturile de civilizație fără precedent ale

secolului al XX-lea au izvorât în mod esențial dintr-o politică ce a încărcat rasial statul-națiune și a urmărit să impună omogenitatea etnică prin expulzare și exterminare.

Cezura pentru minoritățile naționale: Exemplul sașilor transilvăneni

Dinamica distructivă a presiunii de omogenizare a lovit cu toată duritatea minorități formate de-a lungul secolelor, precum sașii transilvăneni. „Națiunea" lor, în sensul *Unio Trium Nationum*, era un concept bazat pe stări și nu era identic cu conceptul modern de națiune; tocmai acest cadru bazat pe stări a fost cel care a fost supus presiunilor din partea statelor-națiune emergente.

Punctul de plecare l-a constituit, în 1876, desființarea autonomiei politice a Pământului Crăiesc (*Königsboden*) și deposedarea de putere a Universității Săsești (*Nationsuniversität*). Politica ulterioară de maghiarizare nu a fost fundamentată etnicist (*völkisch*), ci civic, în numele acelei unice „națiuni politice maghiare". Așadar, chiar și modelul liberal putea genera o presiune de omogenizare atunci când confunda egalitatea cetățenilor cu uniformitatea culturală. După 1918 au urmat eforturi similare de românizare.

Situația a devenit de-a dreptul amenințătoare pentru însăși existența lor în timpul și după cel de-al Doilea Război Mondial: încorporările atât în armata germană, cât și în cea română, distrugerile provocate de război, stigmatizarea colectivă, deportările în lagărele sovietice de muncă forțată, precum și exproprierea și privarea de drepturi sub dictatura comunistă au zguduit din temelii o comunitate de peste 800 de ani. Ceea ce a început la sfârșitul secolului al XIX-lea cu dictatul omogenizării s-a sfârșit pentru sașii transilvăneni prin distrugerea căminului lor sociocultural și printr-un exod în masă până la finele secolului al XX-lea.

De la spațiul comun de viață la spațiul comun de comunicare

Între anii 1978 și 1995, aproximativ 90 la sută dintre sașii transilvăneni și-au părăsit patria. Astfel, un spațiu de viață clădit de-a lungul a peste opt secole devenea istorie. Pentru marea majoritate era deja limpede încă de pe atunci că, pentru comunitatea risipită acum în întreaga lume, nu va mai renaște un spațiu teritorial comun de viețuire.

Concomitent, se desfășura o revoluție tăcută: încă de la debutul rețelelor digitale în anul 1969, se dezvoltase treptat o multitudine de noi instrumente – de la poșta electronică și forumuri de discuții până la primele sisteme de chat. Însă abia World Wide Web-ul, dezvoltat în jurul anului 1990 de Tim Berners-Lee la CERN în Geneva, a deschis o dimensiune cu totul nouă: a transformat interconectarea, până atunci greoaie tehnic, într-un mediu intuitiv și universal accesibil, netezind calea comunicării digitale spre un fenomen de masă global.

Tocmai în acea perioadă, istoria tehnologiei a pus la dispoziție instrumentele menite să devină o ancoră de salvare împotriva uitării pentru o comunitate dispersată. Când, în 1995, am făcut accesibile online cele dintâi informații din istorie despre sașii transilvăneni și am pledat – în prelegeri și publicații, cum ar fi eseul din 1999 intitulat *Spații comune de comunicare pe Internet* (Gemeinsame Kommunikationsräume im Internet) – pentru înțelegerea World Wide Web-ului ca nou forum comun, obiectivul era clar: întrucât vatra istorică de așezare fusese pierdută, valorile și interesele comune trebuiau să devină liantul viitorului. Rețeaua oferea uneltele adecvate pentru a păstra vii cultura și cunoașterea peste continente.

Sașii transilvăneni au valorificat din timp aceste oportunități, punându-le în slujba propriei cauze: ca spațiu global de comunicare menit să contracareze tăcerea în diaspora. Astăzi, participarea digitală a devenit o firească realitate trăită, dincolo de generații și continente.

Cât de trainică s-a dovedit această rețea a devenit evident cel târziu în anul pandemic 2020: tradiționala Întâlnire a Sașilor (*Heimattag*) de Rusalii la Dinkelsbühl s-a desfășurat exclusiv în spațiul digital; de atunci, conferințele și festivitățile sunt transmise în mod curent în întreaga lume, iar conducerile asociațiilor se reunesc firesc în format hibrid – parțial la fața locului, parțial conectate din toate colțurile globului.

Cea mai nouă spiră a spiralei: Piatra de încercare în epoca Inteligenței Artificiale Generative

Odată cu tranziția către era digitală, spirala generațională atinge o nouă și profundă cotitură: apariția Inteligenței Artificiale Generative (IAGen). Când algoritmii parafrazează texte în fracțiuni de secundă, generează cunoaștere sintetică și reduc istoria la probabilități statistice – ce mai rămâne atunci din puterea de judecată a unei comunități?

Aici pândește o nouă formă de dezrădăcinare: aplatizarea digitală. Modelele de limbaj operează sclipitor la nivelul sintaxei, însă nu au niciun fel de acces la semantică, la semnificația autentică. În esență, ele sunt sisteme statistice extrem de sofisticate – „papagali stocastici" –, care compun texte pe baza unor probabilități, fără a înțelege hermeneutic contextele de sens. Din punct de vedere filosofic: IA rămâne blocată la nivelul „descrierii subțiri" ("*thin description*", în sensul formulat de Gilbert Ryle și Clifford Geertz). Ea captează tipare de date, însă eșuează în fața „descrierii dense" ("*thick description*") – a interpretării intențiilor, valorilor, durerii, rezilienței și a codurilor culturale complexe ale unei comunități.

Dialectica inovației și a autoafirmării

Când istoria unei minorități precum cea a sașilor transilvăneni nu este reprezentată de o cunoaștere temeinică în zgomotul digital, IA începe să „halucineze". Ea inventează narative, diluează corelațiile și așază în locul unei identități organice un surogat sintetic (în limbaj actual: *AI slop*, deșeu digital).

Răspunsul la această cotitură nu poate fi nici retragerea tehnofobă, nici supunerea naivă. El rezidă în dialectica dintre inovația tehnologică și autoafirmarea epistemică:

- **Limitele mașinii:** Evaluarea rămâne un domeniu netransmisibil al omului. Doar subiectul cunoscător deține puterea de judecată pentru a distinge între adevărat și fals, drept și nedrept, dătător de sens sau simplă ficțiune. Autoritatea interpretativă și responsabilitatea istorică nu pot fi delegate niciodată unor algoritmi. Omul trebuie să rămână centrul responsabil al procesului.
- **Utilizarea uneltei:** În același timp, utilizăm tehnologii informaționale de ultimă generație pentru a securiza ceea ce s-a transmis peste veacuri. Prin construirea unei baze verificate de cunoștințe (*Ground Truth*) și a unor grafuri moderne de cunoaștere (*GraphRAG*), ancorăm IAG în fapte istorice atestate. Chiar și graiurile noastre săsești – de la cel sibian până la dialectul din Rușii – pot fi ferite de dispariție prin intermediul modelelor deschise de limbaj.

Cine dorește să rămână astăzi ceea ce este nu poate lăsa povestea propriei istorii pe seama modelelor globale de limbaj. IAG poate fi un bibliotecar virtuoz, de o înaltă eficiență – însă evaluarea rămâne domeniul netransmisibil al omului: doar subiectul judecător, omul din circuit (*Human in the Loop*), decide asupra sensului, adevărului și dreptății. Uneltele pot fi digitale, însă responsabilitatea conștiinței istorice ne revine exclusiv nouă.

Trilingvismul consecvent ca transfer cultural

Dispersarea globală a comunității noastre impune depășirea barierelor lingvistice înguste. În timp ce germana rămâne limba maternă pentru majoritate, competența în dialectul tradițional se estompează în mod vădit. În același timp, părți semnificative ale comunității – în special din Statele Unite și Canada – trăiesc de generații în spațiul anglofon. Pentru a ajunge la acestea, precum și la publicul internațional, engleza este indispensabilă ca *lingua franca* a lumii contemporane. Astăzi, identitatea sașilor transilvăneni și patrimoniul lor cultural se conservă în trei limbi:

- **În germană,** dimpreună cu **dialectul săsesc**, pentru a menține viu liantul cu originile, literatura și sursele istorice.
- **În engleză**, pentru a arunca o punte către diaspora nord-americană și a deschide moștenirea noastră către discursul global.
- **În română**, deoarece păstrarea monumentelor noastre arhitecturale din Transilvania depinde de dialogul cu societatea majoritară de astăzi – și pentru că în școlile cu predare în limba germană din Transilvania crește o nouă generație care își însușește și cultivă această moștenire chiar și fără rădăcini săsești.

Acest trilingvism nu trebuie abandonat pe seama modelelor și directivelor marilor corporații tehnologice globale. Traducerea nu este o conversie mecanică de date, ci un proces hermeneutic exigent de cunoaștere, care reclamă nuanțe istorice și discernământ cultural.

Modul în care o asemenea autoafirmare tehnologică poate reuși în practică l-am schițat în publicația *Siebenbürgische Zeitung* din 14 februarie 2026: Sașii transilvăneni – Un portret. Cunoștințe verificate pentru publicul interesat și o bază de cunoștințe fiabilă pentru Inteligența Artificială Generativă (IAG)- Proiectul în derulare „Sașii transilvăneni – Un portret" poate fi accesat online ca demers deschis (*work in progress*) la adresa: siebenbuergersachsen.de/portraet/index-ro.htm.

C. Din trecut spre viitor

În prima parte am dezvoltat teoretic tradiția ca spirală reflexivă a transformării identitare, iar în cea de-a doua am verificat acest model în raport cu situațiile-limită existențiale și cezurile decisive ale istoriei noastre. Acum mă aplec asupra consecințelor practice pentru prezentul imediat: Cum devine cunoașterea istorică o orientare rațională pentru prezent – și cum ne clădim viitorul pe această temelie? Această întrebare este explorată în partea a treia, înainte ca sinteza finală să tragă concluziile: Cum devine moștenirea noastră istorică o busolă de încredere – și cum pot oferi sprijin zidurile de incintă spirituale, fără a bloca drumul către un viitor deschis? Abia în această lumină deviza noastră istorică, *„Mir wallen bleiwen wat mir*

*sen" (*Vrem să rămânem ceea ce suntem"), își dezvăluie miza dialectică: ca mărturisire a reafirmării a ceea ce ne este propriu printr-o transformare activă.

Ce se perimează și ce dăinuie: Cele trei niveluri practice

„Păstrarea în schimbare" nu trebuie să devină un alibi pentru arbitrar. Pentru a stabili cu precizie ce anume poate fi transpus din istorie în prezent, disting trei niveluri ale experienței istorice – în terminologia filosofică de specialitate: discursurile despre valori, scopuri și mijloace:

- **În prim-plan se află valorile** – precum morala dreptului, aspirația spre libertate, puterea de judecată și spiritul comunitar. Ele sunt permanent regenerabile și constituie, de-a lungul epocilor, busola noastră normativă (etică și politică) indispensabilă.
- **Al doilea nivel cuprinde scopurile** – precum năzuința spre autodeterminare, educație și protecție socială. Ele pot fi reactualizate continuu, însă trebuie reajustate de fiecare generație în raport cu orizontul propriului timp.
- **Al treilea nivel vizează mijloacele**, care se scindează fundamental: în timp ce instrumentele pur materiale și fortificațiile istorice se perimează irevocabil, tehnicile sociale (cum ar fi înfăptuirea justiției, autoguvernarea și instituțiile de învățământ) rămân permanent capabile de transformare, deoarece sunt însuflețite de scopuri raționale și atitudini etice.

Prin urmare, istoria nu este transferabilă pe baza formelor sale exterioare, ci după măsura în care o practică este pătrunsă de valori și scopuri. Ceea ce a fost un simplu instrument poate și trebuie să se schimbe. Ceea ce a reprezentat scop și valoare dăinuie, în esență, ca fundament trainic.

Istoriografia practică: Istoria ca știință a orientării

Aici, reflecția de filosofie a istoriei se transformă în practică metodologică. Cine dorește să învețe din trecut pentru prezent se confruntă cu o dilemă fundamentală: istoria nu se repetă; ea nu oferă rețete de-a gata.

Faptul că vechiul topos al lui *historia magistra vitae* – istoria învățătoare a vieții – nu mai este viabil astăzi este evident. Însă și cele trei modele moderne majore de mediere se dovedesc insuficiente, întrucât nu scapă nici de problema raportului este-trebuie (*Sein-Sollen*), nici de sofismul naturalist:

- ***Applied History*** (istoria aplicată) se epuizează în mare măsură în analogii istorice, liste de verificare și reguli empirice pragmatice.
- ***Normative-Rational-Choice-Theory*** (Teoria normativă a alegerii rationale) operează cu modele abstracte de utilitate, care ignoră devenirea istorică a omului.
- **Conceptul de *Applied Phronesis*** (înțelepciune practică aplicată) se reduce adesea în practică la o simplă strategie managerială și de acțiune.

Concepția mea despre o Istoriografie practică înțelege istoria ca știință a orientării. Ea se sprijină pe trei piloni fundamentali ai cunoașterii, la baza cărora stau trei mari tradiții filosofice:

- **Cunoașterea prin înțelegere** (*Verstehenswissen*) și **Sens:** Își are rădăcinile în tradiția descriptiv-interpretativă și întreabă: Ce a însemnat un eveniment pentru contemporani? Ce sens le-a călăuzit acțiunile?
- **Cunoașterea instrumentală** (*Verfügungswissen*) și **Cauzalitate:** Provine din tradiția explicativ-prognostică și analizează: Ce mecanisme, condiții socio-economice și regularități au condus la anumite rezultate?
- **Cunoașterea de orientare** (*Orientierungswissen*) și **practică:** Izvorăște din tradiția practică și întreabă: De ce anume ar trebui să ne ținem? Ce întemeiază o acțiune dreaptă și rațională în prezentul de aici și de acum?

În timp ce primii doi piloni au constituit dintotdeauna nucleul recunoscut al cercetării istorice, cel de-al treilea a rămas în mare măsură neexplorat metodologic: întrebarea cum se poate desprinde dintr-o cunoaștere istorică o judecată întemeiată despre ceea ce trebuie să facem. Tocmai aici intervine Istoriografia practică. Ea verifică cunoașterea hermeneutică și pe cea cauzală la măsura rațiunii practice și transformă cunoașterea istorică într-o cunoaștere de orientare obligatorie – o busolă filosofică bine fundamentată pentru viitor.

Cine vrea să facă istoria fertilă pentru prezent trebuie să se ferească de două capcane clasice ale gândirii: Ceea ce s-a dovedit valabil din punct de vedere istoric nu este, doar prin aceasta, just și pentru ziua de astăzi. David Hume a demonstrat că dintr-o simplă stare de fapt nu decurge logic o datorie morală (problema trecerii de la „este" la „trebuie"): faptul că un lucru a fost așa nu justifică ideea că el trebuie să rămână așa. Iar George Edward Moore a arătat, prin sofismul naturalist, că binele moral nu poate fi definit niciodată prin simple fapte (naturale), precum utilitatea, succesul istoric sau supraviețuirea.

De aceea, Istoriografia practică nu folosește istoria nici ca pe o carte de bucate, nici ca pe un catalog de fapte. Ea nu oferă judecăți gata făcute, ci ne ascute puterea de judecată pentru dilemele prezentului. Ea evită ambele capcane ale gândirii prin separarea metodologică a faptelor istorice de valorile normative și prin afirmarea trecerii de la „este" la „trebuie" ca un act de întemeiere de sine stătător: trecutul oferă spațiul experienței („*Erfahrungsraum",* Reinhart Koselleck) – judecata întemeiată pentru orizontul așteptării („*Erwartungshorizont"*) este pronunțată în aici și acum, în cadrul discursurilor despre valori, scopuri și mijloace, de către subiecți autonomi.

D. Sinteză: Patrimoniul cultural ca busolă – Ziduri de incintă spirituale pentru un viitor deschis

Entuziasmul și un patos bine întemeiat sunt rodnice pentru orice comunitate: în zilele de duminică și de sărbătoare, ele zămislesc coeziune și forjează identitate. Însă de îndată ce alunecă în zel misionar, ambele se preschimbă negreșit în opusul lor: moralizarea dezbină comunitatea, infantilizează discursul și paralizează dezbaterea civilizată. O tradiție se

dovedește trainică abia în zilele de lucru – acolo unde oamenii se raportează la ea, individual și colectiv, prin însușire critică, păstrare și dezvoltare continuă.

Reflecțiile următoare nu se vor, așadar, o revendicare a unei convingeri prestabilite, ci o invitație la libera putere de judecată. Ele se constituie într-o contribuție la meditarea asupra modului în care tradiția rămâne modelabilă și în care putem da viață devizei noastre într-un chip contemporan. Aceste gânduri se întemeiază pe convingerea că tradiția trăiește prin oameni care au curajul de a clădi mai departe, în mod creator, pe temelia originilor lor: continuitatea supraviețuiește doar acolo unde fiecare generație cutează schimbarea. Statornicia nu înseamnă încremenire, ci reînnoire conștientă de istorie.

O comunitate care ar dori astăzi să se baricadeze nostalgic în spatele zidurilor rămase ale bisericilor fortificate nu ar face decât să administreze cenușa unui muzeu. Fortificațiile fizice aparțin unei epoci încheiate. Identitatea și patrimoniul cultural rămân vii numai dacă fosta funcție protectoare a acelor ziduri spirituale de incintă – autoorganizarea cetățenească, fiabilitatea, simțul securității juridice și puterea colectivă de judecată – este transpusă în universul de viață al secolului XXI.

Faptul că o asemenea prefacere creatoare poate reuși a fost dovedit de comunitatea noastră în trecutul recent: când vatra istorică de așezare a fost pierdută și internetul a transformat lumea, sașii transilvăneni au îmbrățișat din timp noile medii – ca spațiu global de comunicare împotriva tăcerii în diaspora. Astăzi, Inteligența Artificială Generativă marchează următorul reper tehnologic. Însă, la fel ca rețeaua timpurie, nici ea nu generează sens de la sine. Dacă ea ne va aplatiza și denatura moștenirea sau dacă va ajuta la redescoperirea ei nu decid marile corporații tehnologice, ci propria noastră putere de judecată. Interconectarea digitală și inteligența artificială rămân unelte – instrumente indispensabile, dar niciodată scopuri în sine.

Valorile fundamentale și obiectivele concrete ale comunității noastre își găsesc sprijinul în *două ziduri de incintă spirituale*, care se condiționează reciproc și acționează doar împreună:

- Primul zid de incintă spiritual este alcătuit din însuși *patrimoniul cultural săsesc* transilvănean. El a supraviețuit rupturilor și catastrofelor secolului XX și îmbrățișează comunitatea până astăzi ca o legătură universală de simpatie. Această moștenire nu izolează; ea radiază mult dincolo de comunitatea de origine și stârnește interesul oamenilor din cele mai diverse medii – în România, precum și în spațiul internațional.
- Al doilea zid de incintă spiritual este format din asociațiile localităților natale (*Heimatortsgemeinschaften*), biserică, fundații, uniuni și asociații. Ele reprezintă *coloana vertebrală organizatorică* a comunității noastre: dau structură vieții comunitare și asigură durabilitatea. Faptul că numărul lor este greu de cuprins chiar și pentru cei mai implicați nu este un dezavantaj, ci o forță: diversitatea contribuie esențial la vitalitatea comunității. Dorința uneori exprimată de a pune capăt acestei complexități și de a înființa o singură asociație unică, în amintirea *Universitas Saxonum* – istorica autoguvernare a sașilor transilvăneni –, ar aduce mai degrabă paralizie decât folos; un asemenea centralism ar contraveni firii unei tradiții vii.

Din conlucrarea ambelor ziduri de incintă decurge o concluzie fundamentală: identitatea unei comunități nu este un destin de sânge și glie, ci o operă generațională de modelare. Ea nu are

nevoie nici de ficțiunea unei „descendențe pure”, nici de un teritoriu închis. Puterea ei se afirmă descentralizat: pe malurile Cibinului, la fel ca pe malurile Neckarului sau dincolo de Atlantic.

Deviza noastră istorică îmbină aspirația spre autodeterminare cu voința de comunitate. Ea reclamă tocmai acea atitudine formulată de Johann Wolfgang von Goethe în *Faust*: „*Ce-ai moștenit de la părinți, Dobândește-o pentru a o poseda*” („Was du ererbt von deinen Vätern hast, Erwirb es, um es zu besitzen“).

Căci abia atunci când fiecare generație dobândește din nou ceea ce s-a transmis prin propria gândire, judecată și acțiune, originea devine o practică vie. Această dobândire nu este un gest singular, ci o sarcină necurmată: ea cere discernământ și curaj pentru a umple mereu cele moștenite cu un sens actual. În aceasta rezidă adevărata învățătură a istoriei noastre și tocmai în aceasta se dizolvă paradoxul aparent al devizei noastre ca poantă dialectică: Rămânem ceea ce suntem prin aceea că modelăm curajos schimbarea și ne afirmăm mereu din nou în ea. Cu deplină îndreptățire și cu o reînnoită încredere de sine, este valabil așadar și pentru ziua de mâine:

Mir wallen bleiwen wat mir sen (Vrem să rămânem ceea ce suntem**).**

Notă de aprofundare științifică

Pentru cititorii interesați de fundamentarea filosofică a acestei abordări: tratatul științific „*Istoriografia practică ca știință a orientării: De la cunoașterea istorică la formarea judecății practice fundamentate filosofic*” de Johann Lauer, însoțit de un aparat critic și bibliografic detaliat, este disponibil online în text integral la adresa: lauer.biz/ph-ro.pdf

Autorul

Dr. Johann Lauer este filosof și politolog, fiind format la Universitatea din Heidelberg, unde a obținut atât titlul de *Magister Artium* în filosofie, cât și pe cel de *Doctor Rerum Politicarum*. Originar din satul Ruși (Reußen), România, a emigrat în Germania în anul 1981, iar în prezent locuiește în Leimen, lângă Heidelberg. Activitatea sa academică se concentrează cu precădere asupra filosofiei științei. Cea mai recentă lucrare a sa, publicată în anul 2025, este intitulată: *„Filozofia științei politice. Limitele și posibilitățile cercetării în științele politice: Fundamentele axiologice, epistemice, metodologice și ontologice ale științei politice”.* Volumul a apărut simultan în limbile germană (ISBN: 9798315876274, PDF Version) și engleză (ISBN: 9798312765342, PDF version). Informații detaliate despre parcursul său profesional, direcțiile de cercetare și lista completă a publicațiilor pot fi consultate pe pagina sa personală: lauer.biz